

המכון לחקר הקיבוץ
והרעיון השיתופי

מידעון המכון לחקר הקיבוץ מרץ - אפריל 2022

דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב, ויש שהוא נאחז במסורת הקיימת ומוסיף עליה.

ברל כצנלסון

דבר המערכת

הנושאים המרכזים שמידעון מרץ-אפריל 2022 עוסק בהם: ד"ר שלמה גץ, כותב על תובנותיו מהעמקת ההפרטה בקיבוצים, תקציר מאמר שד"ר דורון נדיב ועזרא דלומי כתבו על התנועה הקיבוצית בעשור החמישי למדינה, חברי המכון כותבים על הנשים בקיבוץ, על הסיור לימודי של חוקרי המכון ועוד.

אנו מזמינים אתכם להיות איתנו בקשר ולהציע רעיונות והצעות כדי לשפר את הידיעון.

בברכה: חנה גולדמברג, אליאט אורחן וד"ר דורון נדיב

ד"ר שלמה גץ כותב על העמקת ההפרטה בקיבוצים – תובנות מסקרים

מדי פעם אנו עורכים סקרים בקיבוצים לפי הזמנתם.

בתקופה האחרונה נתבקשנו לבדוק עמדות לגבי העמקת ההפרטה. שרותי הקיבוץ כיום ממומנים בחלקם על ידי תשלום ישיר של המשתמשים ובחלקם על ידי מיסוי הקהילה או מקורות חיצוניים, כגון המועצה האזורית ומשרדי הממשלה. ביקשנו לדעת מה העמדה הבסיסית של החברים ביחס למימון של השירותים והפעילויות השונות. הוצגו ארבע אפשרויות – 1. השארת המצב הקיים; 2. הגדלת השתתפות הקיבוץ וצמצום השתתפות החבר; 3. הקטנת השתתפות הקיבוץ והגדלת מימון החבר; 4. ביטול של השרות או הפעילות.

לרוב, השארת המצב הקיים היא האפשרות המועדפת על החלק הגדול, בדרך כלל, כמחצית מהחברים מעדיפים שלא לשנות. חלק משמעותי – 30%-40% - מעדיפים להעמיק את ההפרטה, כלומר לצמצם את השתתפות הקיבוץ ולכן גם להפחית את המיסוי. חלק קטן יותר מבקש באופן עקרוני לבטל לחלוטין את השתתפות הקיבוץ. חלק קטן עוד יותר חושב שהקיבוץ צריך להגדיל את השתתפותו.

כאשר שואלים את השאלה הזו לגבי שרות מסוים או פעילות מסוימת, משתנה המגמה. מסתבר שגם מי שתומך באופן עקרוני בצמצום או ביטול הפעילות אינו מוכן להחיל את העקרון על מרבית התחומים.

הנה דוגמה מקיבוץ מתחדש בו כמעט 50% מהחברים תומכים באופן עקרוני בצמצום השתתפות הקיבוץ.

צמצום התקציב או ביטולו	השארת התקציב ברמה נוכחית או הגדלתו		
11%	89%	תשתיות	אחזקת דירות
25%	75%	אחזקת דירת המגורים	
21%	88%	שיקום ורווחה	בריאות וסיעוד
28%	72%	מרפאת שיניים	
11%	89%	בריאות	
19%	81%	חינוך	חינוך
7%	93%	בריכת שחיה	שרות פעילות
8%	92%	תרבות	

10%	90%	חגים
11%	89%	נוי ציבורי
31%	69%	חדר אוכל
52%	48%	ניהול הקהילה (מזכירות הנה"ח, מש"א)

כלומר, כמחצית מהחברים אומרים באופן עקרוני שצריך להעמיק את ההפרטה, אולם בפועל, לגבי כל השירותים או הפעילויות, מלבד ניהול הקהילה, רובם מעדיפים שלא להעמיק את ההפרטה.

בסקרים עתידיים, ננסה לא רק לאפיין את התופעה אלא גם להבין אותה. יש דרכים רבות להסביר מדוע חברים שבאופן עקרוני מביעים תמיכה בהעמקת ההפרטה מעדיפים שלא להחיל את העקרון כאשר הם מתבקשים לממש אותו.

ד"ר דורון נדיב ועזרא דלומי כותבים על התנועה הקיבוצית בעשור החמישי למדינה: הטלטלה גדולה, בתוך: העשור החמישי, תשמ"ח - תשנ"ח (1988-1998). עורכים: צבי צמרת ויחיעם ויץ. הוצאת ראובן מס

עבור התנועה הקיבוצית היה העשור החמישי להקמת המדינה (1988-1998) עשור מטלטל; עשור של משבר כלכלי-חברתי חריף, עד כדי סכנה קיומית לחלק מהקיבוצים; עשור שבו לראשונה, פחתה אוכלוסיית הקיבוצים.

שלושה תהליכים מכריעים - חיצוניים ופנימיים, שהיו קשורים זה בזה והזינו זה את זה - עמדו ברקע טלטלה זו.

האחד, הם חובות הקיבוצים העצומים, שנחשפו כחלק מהשלכות תכנית הייצוב הכלכלית של ממשלת האחדות הלאומית מיולי 1985; תכנית שחוללה מהפכה בכלכלה הישראלית והובילה חברות ומוסדות במשק הישראלי - בראשם המגזרים ההסתדרותיים וההתיישבותיים - למצוקה דומה. חובות אלו, שעל הסיבות להיווצרותם ולהאמרתם המהירה, התעוררה מחלוקת גדולה בתנועה הקיבוצית וגם מחוץ לה, חייבו הסדרים מיוחדים לצורך החזרתם

לבנקים, שנפרשו על-פני שנים רבות, עד שנת 2013. ההסדרים שכללו גם מחיקת חובות גדולה, פגעו עוד יותר במעמדה של התנועה הקיבוצית בחברה הישראלית, שהחל להישחק עם עליית הליכוד לשלטון ב-1977 ונמשך גם אל תוך שנות השמונים והתשעים.

השני, הוא השבר הפנימי העמוק שהתחולל בתנועה הקיבוצית ובקיבוצים עקב החובות האלה: תחושת כישלון של הרעיון הקיבוצי, שהובילה לאבדן גאוות היחידה, אשר אפיינה את הקיבוצים בעבר, כאליטה משרתת, הזקוקים כעת לחילוץ; גלי עזיבות, בהם של מנהלים וחברים מרכזיים ולא חזרה של בנים לקיבוצים בתום השירות הצבאי; ובהמשך גם דלדול ניכר בילודה וסימני ייאוש באשר ליכולת להתמודד עם שבר זה. הפעילות הפיננסית של הקיבוצים ומוסדות התנועה הקיבוצית בבורסה - תחילה במטרה לשמור על ערך הכסף בעידן ההיפר אינפלציה ובהמשך גם כדי "לעשות כסף מכסף", כולל בשוק האפור, שגררה הפסדים כספיים - פגעה קשות בתדמיתם של הקיבוצים בעיני החברה הסובבת ובראיית חברי הקיבוצים את עצמם. היא חוללה את תסמונת "החטא ועונשו" והייתה ככתם על מצחם. על רקע זה, חברים רבים מבין בעלי יכולת השתכרות גבוהה, דרשו להתחיל בתהליכי הפרטה, בטענה כי זו תביא להתייעלות כלכלית.

השלישי, היה התחלקות התנועה הקיבוצית לשני זרמים. ל"קיבוץ תמיד" (לימים "הזרם השיתופי"), שדגל, חרף המשבר, בהמשך שמירה על עקרונות הקיבוץ הקלאסי - שוויון בתקציבי הצריכה, שותפות וערבות הדדית מלאה בין החברים; לבין זרם "קיבוץ עתיד" (לימים "הקיבוץ המתחדש"), שדגל באימוץ תהליכי הפרטה, שכללו תשלום שכר עבודה דיפרנציאלי לחברים. ההבדל בין הזרמים ניכר גם ביחס לקרקע החקלאית: בין מי שרצו בשינוי ייעודה לצרכי נדל"ן מניב באמצעות הקמת שכונות לתושבים בצמוד לקיבוץ, או בהשבתה למדינה עבור מחיקת חובות ("קיבוץ עתיד"); לבין מי שדגלו בעיקרון לפיו קרקע הלאום נמסרה למתיישבים כדי "לעובדה ולשומרה" ("קיבוץ תמיד").

המחלוקות בין שני הזרמים היו לעתים מרות. הן התנהלו במזכירויות התנועות ובתוך הקיבוצים ונמשכו לאורך כל העשור. לקראת סיומו, החליטה התק"ם בוועידתה ב-1997, לתת הכשר לקיומם של שני זרמים בתנועה, ובכך גם להכיר בשינויים שעשו קיבוציה באורחות חייהם. תנועת הקיבוץ הארצי הלכה בעקבותיה (השתיים התאחדו בשנת 2000) ובהמשך, פקדו השינויים גם את תנועת הקיבוץ הדתי.

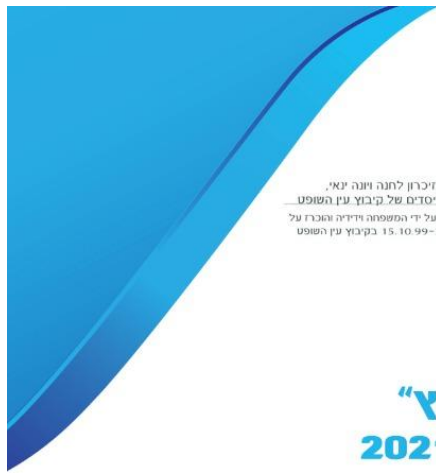
השינויים הללו בקיבוצים התחוללו בשנים שבהן אימצה ישראל את המדיניות הניאו ליברלית. זו כללה הפרטות של שירותים ונכסי מדינה, צמצום מעורבותה של הממשלה במשק וחיזוק מעמדו של המגזר הפיננסי על חשבון המגזר היצרני. מבחינות רבות למדיניות זו היה חלק ניכר ביצירת חובות הקיבוצים והמשבר שחוללו, אך קבלתה ברוב מדינות המערב והצגתה כבשורה חדשה, יצרו שיטפון תודעתי שהיטה בקיבוצים רבים את הכף לטובת אמוץ כלליה.

טקס הענקת פרס "קרן קיבוץ" ומפגש עיון על

אדריכלות ותכנון הקיבוץ

טקס הענקת פרס "קרן קיבוץ" לד"ר עידית רן שכנאי יתקיים סוף-סוף לאחר דחיות ביום שישי 3 ביוני בעין השופט. הטקס ילווה בהרצאות ורב שיח על אדריכלות ותכנון הקיבוץ.

הכניסה חופשית, ואין צורך להירשם מראש. כולם מוזמנים

קרן זיכרון לחנה יונה ינאי.
חברים מייסדים של קיבוץ עין השופט.
הקרן הוקמה על ידי המשפחה ודירה אבנר על
הפעלתה ב-10.99.15 בקיבוץ עין השופט

קיבוץ

Kibbutz
Fund In Honor of
Hana & Yona Yanai.
Founding Members of Kibbutz
Ein Hashofet

טקס חלוקת "פרס קרן קיבוץ" על שם יונה וחנה ינאי לשנת 2021

יום שישי 03.06.2022
במועדון לחבר בעין השופט

בנושא: אדריכלות ותכנון בקיבוץ, בעבר ובהווה

הפרס יוענק ל:

ד"ר עידית רן שכנאי על עבודת הדוקטורט
"עולם של מציאות בהמתנה":
דינמיקה של המרחב הקיבוצי בשנות השבעים של המאה העשרים.

בתוכנית:

9.00 התכנסות

9.30 דברים לזכרם של יונה וחנה ינאי

הענקת הפרס על ידי מנהל הקרן, ד"ר דורון נדיב,
המכון לחקר הקיבוץ, והרעיון השיתופי באוניברסיטת חיפה.

הרצאות:

9.45 ד"ר עידית רן שכנאי -

"הדינמיקה של המרחב הקיבוצי בשנות השבעים של המאה העשרים".

10.15 עורך דין מיקי דרורי - מנהל המחלקה המשפטית של התנועה הקיבוצית:

"התוכנית הלאומית לציפוף הבניה בערים, והשפעתה על הקיבוצים"

10.45 הפסקה

11.00 פאנל: "בין הציבורי והפרטי בקיבוץ"

מנחה: עפרי דגני - אדריכלית ומתכננת ערים

ינון נבו - רכז ועדת תכנון בקיבוץ עין השופט

רמי מור - רכז ועדת תכנון בקיבוץ מגידו

עומר לב ארי - רכז ועדת תכנון בקיבוץ משמר העמק

12.00 סיכום

חוקרי וחוקרות המכון כותבים על נשים בקיבוץ

לכבוד חודש האישה הבין לאומי שחל בחודש שעבר בחרנו לפרסם את המאמרים של חוקרות וחוקרי המכון במהלך השנים.

החל מאמצע שנות ה-60 של המאה הקודמת המכון פירסם מחקרים על מצבן ומעמדן של הנשים בתנועה הקיבוצית. יש 32 עבודות בעברית ו-22 עבודות בלועזית. בשנים האחרונות המחקרים שמים זרקור על מצבן של הנשים בקיבוץ המשתנה. רשימה מלאה של המחקרים האלה ניתן למצוא [במאגר הביבליוגרפי](#) של המכון, בספריית אוניברסיטת חיפה.

[לעיון ברשימת הפרסומים](#) (נפתח כקובץ word).

סיור לימודי של חוקרי המכון לחקר הקיבוץ

התכנסנו ב-7.3.22 במכון להווי ומועד בקיבוץ רמת יוחנן לארוחת בוקר משותפת בשעה 08:00. שמענו מד"ר נורית פיינשטיין הרצאה מרעננת מלוח במצגת על המכון שהיא הנהלת האקדמית שלו, מיסודו של מתתיהו שלם. שמענו גם על פעילות המכון היום. קיבלנו במתנה סיפרון סיפורים על הקיבוץ של אודי פלד ושמענו גם בע"פ סיפור.

המשכנו את הסיור לח"א של הקיבוץ וזכינו להדרכה קצרה על עיטורי הקיר של אליעזר הלבני. בהמשך תצפתנו "ממצפה נמרוד" על הסביבה ונהנינו מאד מהליכה אביבית לאורך נחל ציפורי הזורם בין פריחות ושדות ירוקים.

סיימנו את הסיור ב-15:00 בבית קפה "אל טוואחין" בכפר ראס עלי הצופה אל הנחל. הארוחה הייתה טעימה ומגוונת קינחנו בכנפה טרי.

כן יירבו סיורים מלמדים בטבע פורח.

אתר האינטרנט של המכון משנה את פניו

אתם מוזמנים להיכנס לאתר האינטרנט המחודש: kibbutz.haifa.ac.il
באתר נכללים:

- דרכי התקשרות לחוקרים ולחוקרות
- גישה למאגר הביבליוגרפי של הקיבוץ
- אוסף הפרסומים שהוציא המכון מאז הקמתו
- ועוד...

יום עצמאות שמח

להתראות במידעון הבא

[Unsubscribe](#) | [Manage your subscription](#) | [View online](#)